

րութեան նպատակն էր ուժով գը-
րաւել թորչալուի գաւառի ամրու-
թիւնները և զրաստանի մայրաքա-
ղաքին սպառնալիք սուեղեւը: Թէ է
մեր կառավարութիւնը երդման
խօսք տուաւ ոչ միայն մաքրել
թիֆլիսի նահանգը նենդ թշնամի-
ներից, այլ և պատճել երևանի կա-
ռավարութեան նրա երդմանց
յարձակման համար, բայց կոփեա-
այն հետեանքն ունեցաւ, որ մեր
ուղմանակատն այժմ միանգամայն
պատահական կերպարանք ունի և
ուղմագիտական տեսակետից ան-
պէտք է, հայոց զօրքերը փաստո-
րէն իրենց սահմանը չեն քաշուի,
որովհետեւ մեր զէմ կուռում էր զօ-
րակոչի ննթարկուած և ուղմապէս
պատրաստուած տեղական հայ պէ-
գարսակութիւնը, որն այժմ զօրաց-
ման կենթարկուի և կը մնայ-
իր տեղում: Եեա կը քաշուի
միայն ստկաւաթիւ կանոնաւոր
զօրքը: Զէզոք հողամասում, շնոր-
հիւ այս հանգամանքի, ոյժերի ան-
համապատասխանութիւն կը լինի
ի զսաւ մեզ: Եթէ արտաքին մի-
ամառութիւնը մեր օգտին չի գոր-
ծել, այդ արդիւնք է մեր դիպլո-
մատիայի թուլութեան: Նա պէտք
լաւ տեղեկացնէր անգլիական
իրասիային Հայաստանի ունագու-
թիւնների և մեր էական շահերի
ժամին: Ելակէտ ունենալով ոչ թէ
ազդի շահերը, այլ միջազային հա-
շերաշխութեան իդէտն, մեր կա-
ռավարութիւնը սխալանքի մէջ է
ցել ոչ միայն մեր պազին, այլև
այերին, որովհետեւ հայերը պէտք
լաւ հասկանան, որ վրաց ժողո-
ուրքն այնպիսի շահեր ունի, ո-
ոնց ոչ ոքի չի զիջի:

Կառավարութիւնը կառավարութեան
նախագահն ն. ն. Ծորդանին:

Քաղաքայիններ, ասում է նա, դուք
լսեցիք ընդդիմախօս հուսորների,
որոնք կառավարութեան խիստ դա-
տավճիռ կարդացին: Նրանք ասա-
ցին, թէ կառավարութիւնը մի խայ-
տառակ և անշահաւէտ գործ է կա-
ռարել: Նրանք մատանացոյց են ա-

րում: Սակայն, ձեզ յայտ
վերջին ժամանակներս այդ
ցիաներն առանձնապէս
բում արտաքին գործերի
տրին: Բայց ես այտաել
ասեմ, ոք չկայ արտաքին
մինիստրութիւն, չկայ ներք
ծոց մինիստրութիւն, կայ
մի կառավարութիւն, մի կ
և այն ամենն, ինչ որ կա-
է արտաքին գործոց մին
թեան մէջ, ամրող կառ
թեան գործն է:

Արտաքին գործոց մը
քաղաքականութեան համա-
տասխանատու և ամրող կ
բութիւնը: Կառավարութիւն
ըսպէի քաղաքականութիւն
սին վերագրում է նրան պ
պելին: Վաղուց է որ մեն
նած ենք մի գծի վրայ և
դաքական ձգտումն ունեն
գծից մեզ չի շեղի ոչ մի ա
կամ ներքին ոյժ:

Մենք չենք կարող այս
ֆրակցիայի, այս կամ այն
ցութեան զգացմանքներին
եւայօր, այսուղ, կեզփայի
մէջ աւելի զգացմանք կա-
տրամաբանութիւն: Մենք մ
հանուր զիծը չենք զոհուր
պէտական յաղթանակի համա-
գիծը զիտէք դուք, զիտէ և
զիցիան, սակայն նա մուս
երբ այդ ուզում է: Մեր կ
բութեան զիծն է՝ պաշ
մեր անկախութիւնը և մե
կավարական կարգը: Այն
ինչ որ խանգարում է գրու
համար անկնդունելի է:
անում ենք այժմ ենթարկ
այս տեսակէտին և կառ
թիւնը հաւատացած է, որ

Նայինալիստների հայեացքները
ւելի պարզ են արտայայտում մեր
ողովրդի պետական կամքը հայ-
տացական հարցի վերաբերեալ և
ոյյ նացիոնալիստների կողմից
սում եմ հետեւեալը. թող հայեալ
իանգամ ընդմիշտ իմանան, թէ
ինչ որ Վրաստանը չի գրաւի իր
հական սահմանները, որոնք պատ-
ականօրէն կապուած են վրաց
եառութեան միացեալ սահմաննե-
նն, մինչ որ Վրաստանի դրօշակը
հաստատուի Հայաստանը և Վր-
աստանը բաժանող բնական պատի-
ոնային բարձունքի գլխին, մեր
մերաշխութեան սասին խօսք
ուել չի կարող:

Թող հայերը գիտենան, որ պատ-

թիւնը մի քայլ անզամ չի արել առանց նախօք տեղեկացնելու վը-րակցիաների ներկայացուցիչներին և միայն այստեղ է, որ լուրմ է նրանց բողոքն ու անբաւականութիւնը:

Նացիւնալ - գեմոլրատների այս երկդիմի քաղաքականութիւնը Ն. Ժորգանիան բացաբռում է նրանով, որ նրանց ուղղում են օգուտել առիթք և «հաւաքել իրենց կուսակցական կապիտալ», այսինքն՝ ձայներ շահեն ժաղովրդի մէջ: Կեդայի պատճերազմն է:

Ես վաղուանից եմ համազուս բանում: Այս ապացուցումը բանով, որ մենք զեռևս պատճենից առաջ չոյատանի կարութեան հետ բանալցութիւնք վարում առամանների ըերմամբ և համարեա թէ ձայնութեան էինք եկել:

Ուրեմն դրա համար պատեհարկ չկար: Պատեհազմը հարց էր նրանց աւելի կարեոր համար: Եթէ մենք և Հայականավարութիւնը համաձայն գալինք սահմանների մ

Ն. Կեղիսան (ն.-դ.) նոյնպէս խըսրէն քննադատում է կառավարթեան քաղաքականութիւնը և առաջանարէն զատապարում նրա օջին քայլերը զինադադարը կը նշում հարցում: Նա բողոքում է նա կարծիքի դէմ, թէ իրենք՝ նա անալ-գեմոկրատները կուռմ են բողջ հայութեան դէմ: Հոեասորի թծիքով Վրաստանի սահմաննեմ անհանգուրժելի են մի ուրիշ դովդի ազգայնական-պետական ուժները, որպիսին նա համամ է Դաշնակցութեան վրաց պետեան համար կործանարար դժուկան շովինիզմը: Նրանք ուում էին կործանել վրաց պետթիւնը, և մեր կառավարութիւնը արարո ուշագրութիւն չդարձեց ո վասնզի վրայ, որովհետև նա նպնած էր էապէս միմեանց հետ հաշտ շահերի համաձայնեցման ալ հիմունքի վրայ: Մեր պարթիւնը, առում է հոեատորը, ոչ մեր ներքին ու արտաքին քառականութիւնը վարող այս կառավարութիւնը կառավարութիւնը չի գանկացել և չի ցանկացել և չի ցանկանում հացնել այդ դրութեան, որ ուղիմատումներ առաջարկուեն Անդրիայի և Թրանսիալի կողմից: Կեդիայի կարծիքով, կառավարութիւնը պէտք է հրամաններ ընդուներ և այդ հրամանների համեմատ քայլեր անէր: Միթէ այստեղ պետական նկատութիւն կայ: Ոչ, պարզոններ, եթէ կառավարութիւնն այսօր ընդունի ուղիմատում մի խնդրի վերաբերեալ, վաղը՝ միւսի, երրորդ օրը՝ երրորդի, այն ժամանակ նա անկախ կառավարութիւն չի լինի, այլ կախում ունեցող, ուրիշների իրաւունքի և հովանաւորութեան տակն ընկած կառավարութիւն: Մատնանշելով կեդիայի նկատութիւնները ընդունելու կամաց առաջ պարզ է բոլորի համար: Հարար գաշնակցականների վարութեան քաղաքականութեան ուղղուած էր այն բանին, ո շափուի մեր անկախութիւն խախտուի, այսինքն՝ նրանք կէին այն նեարդին, այն զծին վրայ մենք կանգնել ենք և նած ենք: Պուցէ, նրանք կսէին, որ իրենց միջոցներով կարող այդ նպատակին հարաց ենթադրում էին այսպէս տեսնեն նրանք, ովքեր եկ այսակ, որ Անդրկովկասուն կարող անկախ պետութիւններ յութիւն ունենալ, որովհետո մէջ միշտ կափներ և խռովուներ կը լինեն: Հարեան ամէջ ծագած պատերազմի վ

ասվարութեան լաւատեսութեան մնհեռատեսութեան Հայաստանի խապէս պատրաստուած յարձամը մեզ համար անակնկալի կերպանք ստացաւ:

Վեշապելին ասում է, թէ կառավարութեան ամեն օր փոփոխում է իր խօսքն ու դործը. նա ասում է, գործել և արժանի չի դատապարտութեան:

Մեր թշնամիների ձեռքին արման կարող է հիմք ծառացի անկախութեան դէմ. Այս մի վոկացիա էր, և մենք պէտք սենք, որ մենք ոչ մի արո

Եր քառօր ու գործը, ոս ասուն չ, ոսսք, որ սևսք ոչ մի պր
թէ արտաքին դորձերի մինխարը ցիայի չենք հետեւելու: Հ
ինչոր քաղաքականութիւն է վա- զաշնակցականների պրովոկ

նի է, որ ջին՝ այդ նշանակութ է նրանց գործն անել:

Սյսպիսով, Երևանի կառավարութեան գլխաւոր ձգութմն էր ապացուցել անզլիացիներին, Քրանսիացիներին և ամբողջ աշխարհին, թէ եթէ այստեղ գոյութիւն ունենան անկախ Վրաստան և անկախ Հայաստան, այդ դէպքում նրանք միշտ պատերազմական գրութեան մէջ չըլլինեն և, հաւեաքար, այդպիսի անկախութիւնները պէտք է ոչնչացուեն: Եւ այդ այնքան ակընյայտ է, որ Կած անզլիական գեներալն ասաց. «Դուք ասում էք, թէ Վրաստանի անկախութիւնն էք ուզում. մնաք վերջացրինք պատերազմը, այդ պատերազմում մնաք այնքան ժողովրդի արիւն թափեցինք, իսկ դուք այժմ պատերազմ էք սկսել: Պարզ է, որ դուք չեք կարող անկախ պատութիւն ունենալ»: Պարօններ, այդ այնպիսի պարզ փաստ է, որ նրա դէմ աչ մի Փիլիպպիկա չի օգնի

ամ այն
կուսակ-
ետելի:
սոսքերի
ր, քան
եր ընդ-
երի բո-
ր: Մեր
օպպո-
նում է,
սովոր-
ութանել
ր ռամ-
ամենը,
ն, մեզ
ինչ որ
ուած է
վարու-
թանով

Քսան ոչ որ գրություն չէ ուրեմն (աղմուկ): Մեղ այստեղ ասացին պաշտօնապէս և այսօր էլ յայտարարքին, որ սահմանների հարցն այստեղ լուծել չի կարելի: Այս հարցը կը լուծուի Պարիզում մեր զույթեան հարցի հետ միասին: Եթէ զուք վրաւէիք Երևանի նահանգը, այդ չի նշանակում, որ այն էլ կը տային ձեզ: Նոյնպէս և հայերը եթէ խլեն որեէ անհիւն կամ զաւառ ձեր երկրից, այդ չի նշանակում, որ նրանց կը մնայ:

Իսկ այստեղ երևակայում են, թէ Վրաստանն ու Հայաստանը ինքն նուրոյն կերպով են վճռում իրենց բոլոր հարցերը, միանդամայն ինքն նուրոյն: Պարոններ, այդ այդպէս չէ: Եթէ այդպէս լինէք, մենք ուրիշ ճանապարհներ կորունչներ հար-

թեան հիմունքները և նպաստած
կլինէինք օտարների կողմից նրա
ճանաչման: Այստեղ այդպիսի հի-
մունքներ չըերացեցին ընդգիտմախօս-
ների կողմից (ծափեր):

Երբ կառավարութիւնը համո-
գունեց, որ սահմանների հարցն այս-
տեղ չի լուծուելու, այն ժա-
մանակ նրա համար պատերազմը
կորցրեց իր նշանակութիւնն ու
հեռանկարները, իսկ քանի որ նա
նպատակից զուրկ էր, ուստի շա-
րունակին աւելորդ էր (Գարաջւի-
տափին, ինչ տեղից. և իսկ ինչո՞ւ սկսե-
լիս այդ:

կաւ-
նաչը
ախու-
ամար
աստա-
թիւնը
գիտ-
ր գը-
հշաւ-
ու բո-
տ չէ.
Հետե-
առա-
թիւնն
ը շո-
նը և
պչում
ո, որի
կանգ-
քծում
չեն
սանին
ո. թող
ել են
չեն
ո գո-
րանց
թիւն-
գգերի
աստը

յիք»): Խսկ-եթէ, պարօններ, զուք
կարծում էք, որ կառավարութիւնը
կարող էր այդ բոլորը զիտենալ,
բայց զօրքը պէտք է շարունակէր
սազմական գործողութիւնները, այդ
մեծ ոճրագործութիւն կը լինէր:
Աննպատակ և անօգուտ արիւն չը
պէտք է հոսի: Պատերազմական հե-
ռանկարից զարկ և համոզուած, որ
ոչչի չենք համեմելու, մենք բա-
րոյական և քաղաքական իրաւունք
չունենք մեր զօրքերը կուտի տա-
նելու: (Մի ձայն «Իսկ ինչո՞ւ էիք
մասաշխաղացութիւնը շարունակում
դեկտեմբերի 25-ից յետոյ»): Դեկ-
տեմբերի 25-ին Հայոց կառավա-
րութիւնը դեռ ևս համաձայնութիւն
չեց յայտնել զինադադարի մասին,
նաև համաձայնութիւն յայտնեց նը-
րանից յետոյ միան, երբ մեր
զօրքերը նրան յաղթեցին (Մաշա-
րելին, «ԶԵ որ զուք մեծ քաղտքա-
գէտ էք, միթէ հաւատում էք ձեր
այդ ասածին»): Յուսով ևս, որ
զուք էլ կհաւատաք: Անա, պարո՞ւ-
ներ, այն առողջ քաղաքական հա-
շիւր, որով կառավարութիւնը զե-
կագարուել է զինադադարը կնքե-
միս:

Նպայ-է զէնքներս վար զնենք: Մ'ենք շա-
մեր բռւնակում ենք դործ ունենալ Ե-
պըանի կառավարութեան և նրա
կեկավարող կուսակցութեան հետ,
որին մենք չենք հաւատում և հա-
ստացած ենք՝ քանի որ այսուղ
ախատակետում են զաշնակցական-

միշտ վասանդ է սպառ-
առում եմ, չպետք է
կուսակցութեան պրովո-
ւէջ ընկնենք: Եթէ նա-
ու մեզ իր ճանապարհին
եր վզին պատերազմ փա-
յն ժամանակ լաւ գիտ-
ենք կը պարաւենք վերջ-
նա թէ բարոյապէս և թէ
ուսապէս: Եթէ մենք շա-
ք կոխը և ենթար-
աշնակցականների քաղա-
կան, միջազգային համա-
մեր անկախութեան
փորձանքի մէջ կընկնէք:
այդ չտրինք և իր ժա-
կոխը դադարեցրինք:
տպանում ենք ոչ միայն
անկախութիւնը, այլ և
կրաստական իրաւակար-
ն առում է, որ Վրասր-
մաններում անհանգութ-
քիշ ազգայնական ձըդ-
քն միանգամայն համա-
րա հետ: Զի կարելի
պետութիւն պետութեան
հարց եմ տալիս: Ի՞նչ
Նա կը ցանկանար հաս-
գատակին, երեի նա կար-
կարելի է մահակը վեր-
ել այն բոլորին, ովքեր
գտառներ ունին (Զայ-
չէ): Եթէ նա այդպէս
է, պարտաւոր է հեռա-
ալցութիւնից և ուրիշ
հան գրուել, որովհետեւ
ան և նացիոնալիստ-
իշ քաղաքականութիւն
ու մենք կարծում ենք,
կուսակցութեան դէմ եղած

Թիֆլիսում: Վրաստանում
բնակութիւն հաստիած
սովորեց և քաղաքութեան ու
նին և գլուխ արտաքինութեան
երկում է դաշտակից անացած
մաթրւէ հեռագիրները: Իսկ
անդ Թիֆլիսում այդ ագիտա-
յին վերջ կը տրուի: Վրաս-
տանմաններում չի կարող լոյց
նել ոչ մի լրացիութինի նա
սական, թէ հայկական կամ ուր-
որը կանգնած չի լինի Վրաս-
տակախութեան տեսակէտի
Այն քննադատութիւնը, աս-
մինխստը՝ նախագահը, որ
այսակեղ լսեցինք, ծագում է
մեր շահերից և մեր զեմոկրա-
յից, այլ մի խումբ մարդկա-
որոնց տեսակէտի վրայ կ
վարութիւնը կանգնել չի
բող (նաց.-գեմ. — «Կը կանգնէ
Այս, կը կանգնի այն ժամա-
երը զուք այստեղ մեծամա-
թիւն կը կազմէք և կառավ
թիւն կունենաք: Սակայն, երբ
պատահի, այն ժամանակ կը
Վրաստանի վերջին ժամը (Ճ
հարութիւններ: Կեղիան, «Այն
մանակ կը տեսնենք»):
Վերջացնելով ճառը, մինի
նախագահը կոչ է անում ՈՌ
վիերաբերուել առաջարկած հա-
և թիւրիմացութիւններ առուջ
ըել կուսակցութեան և ժողո-
մէջ, կառավարութիւնն արել է
ինչ որ միակ եկին էր ստեղծ
զրութիւնից դուրս գտալու և վ
տանի անկախութիւնն ու վ
րատական իրաւակարգը պահա-
լու համար (բուռն ծափահա-
թիւններ):

Յէտք է արմատախիլ
Եէ մահակի, այլ զեմոկ-
ուժիմի՝ ագատութեան
Այստեղ է, պարունայք,
ըութիւնը։ Ուստի մենք
դանում խախանէլ այս
մեղ համար կարեոր է
ստական կարգ ու կա-
ռատուի Վրաստանում
բոլոր ժողովուրդների
անկութեան վրայ. Վր-
ուլոր քաղաքացիները
հագրգուուած լինին գրա-
ւա են հասկանում երե-
սվաբութիւնն ու զեկա-
ւսակցութիւնը, ուստի
ոչչացնել մեր անկա-
եթէ նբանք կարողա-
ւանի սահմաններում

և և պառակտում ա-
բ, Եւ զեմովկատական
ը չի կարող զսյութիւն
կ առանց այդ Վրաս-
տիութիւնը լինել չի
ն առաց, որ պատե-
քարեցումը անհրաժեշտ
ի թոյլ չըտան զարդա-
հոսանքներին, որոնք
մօտ տիրապետող կու-
ն հեգեմոնիային։ Այդ
ը պէտք է տմրացնէր
հասկութիւնը (զոյլ է
մտադրութիւններին, փորձեց զ
ձեռքին մեր զգին փաթաթել
ցանկութիւնները և իր զօրք
մեր սահմանները շարժեց, կո-
վարութիւնը կարողացաւ
կանգնեցնել ժողովրդի բոլոր
նուած ուժերը և ըստ պատ-
զիմազրել յարձակուող թշնամու-
թշնամու պարտութիւնից յի
Հայաստանի կռուավարութեան
տումները փշրելով և ստիպելով
բան իր զօրքերը իր հին սահ-
ները քաշելու պայմանն ընդու-
կառավարութիւնն ուղիղ քազ-

ւասպուրլը և յայց չ-
զիմուկրատներին), որ
էր պատերազմը շարու-
ղեցութիւնը ուժեղաց-
ու Պատերազմը շարու-
ղը աւելի ևս կը խորա-
գային ատելութիւնը
և ճայերի մէջ: Մինչդեռ
, որ Դուշեթի, Թելաւի,
աւառների հայ ազգա-
ից քաղմաթիւ հեռա-
առացել որով նրանք
արտայայտում երևանի

Եւան դէմ: Այս ապար Վրաստաճում ստեղծացեալ ռազմաճակատ, առաջմտածակաս՝ տառանց թեան և մենք գնահատայդ ճակատը ու նրա մամ մեր գիտովատակարգը: Իսկ Զեզ, պատչի գալիքո՞յց Փրունաբը: Կրատական և միաժամագային հիմքեր են, ու մենք հիմնում ենք մեր:

Հք, պարոնայք, որ վախեցիլ ենք մի քահներից և զինադադար եկամքառել ենք քայտառութիւնը և հա-

ուղիղ և ճաւատարիմքիմք: Առաջին առաջարկը կամ առաջարկ է առաջարկը, ինչպէս տերազմիք գործում, նոյնպէս և մական գործողութիւնների զարգման հարցում, և անցնուներթական խոդիրներին»:

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԵՔԴԱ
Հրատարակիչ՝ Հայ Ժողովրդական կուսակցութիւն

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԵ

ՀՅԹԿԱԿԱՆ ՍԹԵՒՏՐԱԿ ԴՊՐԱՅ

ԵՒ

ՍԹԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒ ՀՅԴՈՒԹԻՒՆ

ՊՐԵՄԻԱ

ՊԵՇԱԿԵՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
Հայերի մէջ առևտրական կրի
թիւն տարածող Կովկասիան ը
րութեան։
Նիկոլայևի № 36. ♦ Կիսամ
դպրոցի վճարը 75 ռուբ. ♦ Առ
նողների 25 տոկ. ձրի է։